

עז ע"א-ע"ב. התנא הסובר שקורבנות ציבור קרבים בטומאה

משנתנו עוסקת בקורבנות ציבור הבאים בטומאה (כפי שנראה להלן, חלק מהמקרים עוסקים שהקורבן עצמו נטמא, וחלק מהמקרים עוסקים שהכוהנים או הבעלים נטמאו), ניתן להסביר מדוע מותר לבצע את העבודה בקורבנות ציבור, למרות שהבשר נטמא בשלושה "אופנים":

א. טומאה הותרה בציבור – כל קורבנות שעניינם ציבור מותר להיעשותם בטומאה, לכן גם אם הבשר נטמא – נחשב הוא טהור לעניין עבודת הקורבנות.

ב. ציץ מרצה גם על האכילות – הציץ שבראש הכוהן הגדול מכפר על הטומאה ומחשיב את הבשר הטמא כטהור (רק לעניין עבודה, אך לא ניתן לאכול בטומאתו).

ג. זריקת הדם בלא בשר – רבי אליעזר סובר שאפשר לזרוק את הדם גם אם הבשר של הקורבן אינו נמצא (בעת שהקורבן נטמא – נחשב הוא כאינו).

הגמרא מבררת האם ייתכן לומר שרבי יהושע (הסובר שאופן ג הקורבן אינו נעבד) או רבי יוסי (הסובר שאופן ב הקורבן אינו מתרצה) סוברים כמשנתנו (שנעשית עבודה למרות הטומאה)? בני הישיבה סברו שלכו"ע טומאה דחוויה בציבור (ומקריבים רק במקום שאין כוהנים טהורים, "ולאו היתר גמור הוא", ולכן צריך ציץ לרצות), וכן ציץ מרצה רק על העבודה, ולכן רבי יהושע אינו כמשנתנו, ולא ניתן לגשר בין דעתו לדעת המשנה. על סברה זו נסוב הדיון להלן:

ברייאתא
(אופן א)

ציץ, בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו - מרצה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר: (אם אירע טומאה בקורבן בשעה) עודיהו על מצחו - מרצה, אין עודיהו על מצחו - אינו מרצה.

אמר לו ר"ש: כהן גדול ביום הכפורים יוכיח שאינו על מצחו (בשעה שעובד בקודש הקודשים ובהיכל, לובש רק את ארבעת הבגדים הלבנים, בלא הציץ מזהב) ומרצה (על קורבנות שנטמאו ביום כיפור אף בלא שהציץ על ראשו)? אמר לו (רבי יהודה): הנח ליום הכפורים, שטומאה הותרה בציבור (ואף שהציץ לא מרצה (כי אינו חובשו על ראשו), הקורבנות לא נפסלים מפני סיבה אחרת. קורבנות יום כיפור הן קורבנות ציבור, שקבוע להן זמן - ודוחים את הטומאה לגמרי. ולא ניתן להוכיח מיום כיפור לקורבן יחיד שהציץ מרצה בו רק בתנאי שהוא על ראש הכהן [רבי שמעון סובר לטהר בקורבנות יום כיפור כאופן ב שציץ מרצה כל הזמן, ורבי יהודה סובר לטהר כאופן א])

רבי שמעון סובר טומאה דחוויה בציבור, גם בקורבנות ציבור (וחייבים ציץ לכפר, שאלמלא שהציץ היה מכפר בכל זמן - לא היה מוכשרים קורבנות ציבור שנטמאו). ובני הישיבה סברו שזו גם דעת משנתנו (שנשתנה כסתם. ולא כדעת רבי יהודה יחידאה).

ברייאתא
(אופן ב)

רבי אליעזר אומר: הציץ מרצה על אכילות (הציץ מכשיר את הבשר עצמו שנטמא להמשך עבודה, אך לא לעניין אכילה). רבי יוסי אומר: אין הציץ מרצה על אכילות (הציץ מרצה רק על העבודות שנטמאו, כדו' על הדם שזורקים על המזבח).

בני הישיבה סברו שמשנתנו סוברת שהציץ מרצה רק על העבודה, ולא על האכילות (שנשתנה כסתם. ולא כדעת רבי אלעזר).

ברייאתא
(אופן ג)

"ועשית עליהם הבשר והדם" (דברים יב, כז) רבי יהושע אומר (מכך שבפסוק סמוכים הבשר והדם ללמדנו שתלויים זה בזה): אם אין דם - אין בשר (אינו מקטיר את אימורי הבשר על המזבח), אם אין בשר (נטמא או אבד) - אין דם (אינו זורק את הדם על המזבח), רבי אליעזר אומר: דם אף על פי שאין בשר שנאמר "וְהָיָה זֶבֶחַ הַדָּם וְהַבָּשָׂר" (מכל מקום הדם נזרק, אפילו אין בשר). - הברייאתא והגמרא דנים בכל משמעות הפסוק לפי שתי השיטות:

הפסוק:	"וְעָשִׂיתָ עֲלֵיהֶם הַבָּשָׂר וְהַדָּם" [על מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ]	"וְהָיָה זֶבֶחַ הַדָּם וְהַבָּשָׂר" (שלמים) יִשְׁפָּךְ	"[על מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ] וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל"
רבי יהושע	במקורבן עולה: הבשר והדם, הא בהא תליא	כתוב "וְהָיָה זֶבֶחַ הַדָּם וְהַבָּשָׂר" (משמע שהזריקה נעשית רק בתנאי שישנו בשר) ללמדנו בקורבן שלמים: הבשר והדם, הא בהא תליא. (הפסוק מלמד את אותו דין פעמיים לעולה ושלמים. מפני שאם היה נכתב רק בעולה לא היינו למדים לשלמים, שעולה חמורה שנשריפת כליל על המזבח. ואם הדין היה נכתב רק בשלמים לא היינו למדים לעולה, ששלמים חמורים שאוכלים בה המזבח והאנשים (הכוהנים והבעלים))	אסור לאכול מהבשר של הקורבן, לפני שיזרק הדם (הפסוק מלמד: רק לאחר שדם זבחיך יִשְׁפָּךְ הבשר יאכל). ש: אם כך הוא הלימוד, ייתכן ששני חלקי הפסוק נועדים רק ללימוד הזה (ומהיכן למד ר"א זריקת הדם מכל מקום)? ת: לימוד זה נעשה מסדר הפסוק, שכתב דם ואח"כ בשר (שטרח הכתוב ושינה מכפי שעשה בתחילת הפסוק, שכתב בשר ואח"כ דם), והפסוק עצמו מלמד שזורק מכל מקום את הדם. ולמרות שדין זה ניתן ללמוד מק"ו (שאימורים מעכבים את אכילת הבשר רק אם הם נמצאים, דם שגם אם לא נמצא מעכב את אכילת הבשר - כ"ש שיעכב את האכילה אם נמצא), גם דין כזה טורחת התורה וכותבת אותו.
רבי אליעזר	מה בעולה הדם בזריקה (על המזבח, ולא בנתינה), אף הבשר בעולה בזריקה (הכבש והמזבח לא היו צמודים, אלא היה מרווח קטן ביניהם, והכהן היה זורק את איברי העולה מהכבש לתוך מערכת עצי האש שעל המזבח)	זורק את הדם מכל מקום, אפילו אין בשר	

לאחר שהגמרא סיימה לברר את שיטתו של רבי יהושע – חוזרת היא למשנתנו, ומסיקה: אין רבי יהושע כדעת משנתנו, שלא ניתן "לגשר" בין הפערים, לרבי יהושע בקורבנות ציבור הבשר אינו (כיוון שנטמא. ואין אפשרות לטהרו, כי טומאה דחיה בציבור והציץ אינו מרצה) ואסור בעבודה. הגמרא מעמידה מגוון אוקימתות בדברי רבי יהושע לגשר באופן א ודוחה אותם, ומגיעה למסקנה לגישור באופן ב:

רבי יהושע סובר ש:	דחייה	המקור לדחייה
הציץ מרצה גם על העולין (האימורים שנזרקים על המזבח), ומכיוון שנשאר בהם קזית בשר - ניתן לעבוד ולזרוק את הדם (עט ע"א)	התירוץ תקף לעבודות שהמשנה שנתה בקורבנות בשר (זבחי שלמי ציבור ושעירי ראשי חודשים), אך המשנה שנתה גם את עבודות העומר שאין בה שיירי מנחה טהורים שנזרקים על המזבח, ועוד בשתי הלחם שכולו נאכל - אין דבר הנשאר מהאכילה שהינו טהור (שעל פיו נטהר את עבודת ההנפה עצמה)?	בקורבן ישנם שלושה חלקים: א. הדם הנזרק על המזבח. ב. הבשר שנאכל ע"י הכוהנים. ג. האימורים (החלב) שנזרקים על המזבח. כנגד זאת במנחה ישנם שתי חלקים: א. המנחה הנקמצת מוקרבת. ב. שיירי המנחה הנאכלים לכוהנים. הגמרא מקשה, נחא בקורבנות אומנם אין את חלק ב (הבשר נטמא), אך יש את חלק ג שטהור (ע"י הציץ) ולכן ניתן לעבוד את חלק א. אבל במנחה כיצד יעשה את חלק א, כאשר אין את חלק ב, או כל חלק אחר להתיר?
רק בזבחים בשביל לעבוד צריך גם דם וגם בשר, אבל במנחות ניתן להקריב בלא שהשיירים טהורים .	והרי רבי יהושע סובר שגם במנחות צריך שהקמצים והמנחה יהיו ראויים כדי להתיר את הקרבת המנחה?	[משנה. מנחות כו ע"א] נטמאו שיריה (של המנחה), אבדו שיריה (לפני שהוקרבה), כמדת רבי אליעזר כשיריה, כמדת רבי יהושע פסולה - ולרבי יהושע לא ניתן להקריב את המנחה בלא שיירי המנחה.
רק בזבחים צריך את שניהם, אך במנחות ניתן להקריב בלא שהשיירים טהורים (והכוונה בדברי המשנה "כמדת" - שהתנא של המשנה במנחות סובר כמו רבי יהושע כמו זבחים כך במנחות, אך רבי יהושע עצמו לא סובר כדעת התנא ורק בזבחים)	1. אין תנא הסובר כרבי יהושע בזבחים, ומחמיר יותר ממנו אף במנחות (לכן יש להסביר שהמשנה במנחות היא שיטת רבי יהושע)? 2. מוכח מדברי רבי יוסי שדבריו של רבי יהושע נאמרו אף על מנחות.	א"ר יוסי: רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים, ודברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות (הגמרא תקשה שלא ייתכן שרבי יוסי יאמר שנראים דברי שניהם, כאשר הם חלוקים). דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר דם אף על פי שאין שם בשר, ודברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם. דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר קומץ אף על פי שאין שירים, דברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר אם אין קומץ אין שירים אם אין שירים אין קומץ.
הציץ מרצה גם על העולין וגם על האכילות , ושיירי המנחה (ול"ש הקורבנות) נטהרים (ע"י הציץ) ולכן הכהן יכול להקטיר את המנחה	1. כיצד במשנה במנחות במקרה שנטמאו שיירי המנחה לדעת רבי יהושע המנחה פסולה? והרי הציץ מרצה אף על האכילות! (ולא ניתן לתרוץ שדברי רבי יהושע מוסבים רק על נשרף ונאבד, שהרי ברור שדברי המשנה אודות "נטמא" הובאו במשנה רק לשיטתו של רבי יהושע. שהרי לרבי אליעזר המכשיר במקרה החמור בנשרף ונאבד - כ"ש שיכשיר במקרה הקל בנטמא (שהקורבן עצמו נטמא, לעומת בנשרף ונאבד שהקורבן אינו נמצא כלל)). 2. מהברייתא לדעת רבי יהושע שאם נטמאו הבשר והאימורים - לא זורקים את הדם, משמע שהציץ לשיטתו לא מרצה על העולין והאכילות (שאלמלא כן, אחד משניהם טהור דיו, בשביל לזרוק את הדם)?	רבי יהושע אומר: כל זבחים שבתורה בין שנטמא בשר וחלב (האימורים הנזרקים על המזבח) קיים, ובין שנטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם, אבל נטמאו תרוייהו - לא (נזרק הדם).
צריך את שניהם לכתחילה , אך מודה רבי יהושע שבדיעבד מותר (והמשנה עוסקת שמקריב בטומאה בדיעבד). ומוכח שרבי יהושע סובר כך מדברי הברייתא "ומודה רבי יהושע שאם (בדיעבד) זרק - הורצה".	1. מלשון המשנה במנחות "כמדת רבי יהושע פסולה" - משמע אף בדיעבד (והוקרב המנחה למרות שהשיירים נטמאו) לרבי יהושע פסול? 2. מלשון משנתנו "חמשה דברים באין בטומאה" - משמע שאף להקריב אותם אף לכתחילה בטומאה (וא"א להעמיד שהמשנה עוסקת בדין בדיעבד)?	[משנתנו] חמשה דברים באין בטומאה, ואינן נאכלים בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי ציבור, ושעירי ראשי חדשים.
צריך את שניהם בקורבן יחיד , ומודה רבי יהושע בקורבנות ציבור (כמקרים במשנתנו) שאין צורך בבשר כדי לזרוק את הדם (ואין הציץ מרצה, ולכתחילה טומאה הותרה בציבור - אופן ב).		

לאחר שהגמרא הסיקה שרבי יהושע סובר כמשנתנו, הגמרא מנסה להוכיח באופן דומה האם רבי יוסי שסובר שאין הציץ מרצה באכילות (בבביתא לעיל. אופן ב) אינו סובר כמשנתנו. בתחילה הגמרא סוברת שרבי יוסי סובר כמו רבי יהושע (גם אין ציץ מרצה, וגם חובה שיהיה בשר בנמצא כדי לזרוק את הדם) – וממילא רבי יוסי אינו כמשנתנו. הגמרא מנסה להעמיד אוקימתא באופן ג בדברי רבי יוסי כדי שיסדר עס משנתנו, ודוחה אותה. אח"כ באופן א ודוחה, ומסיקה לבסוף "אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי יוסי".

רבי יוסי סובר ש:	דחייה	המקור
כדעת רבי אליעזר שזורק את הדם אף בלא הבשר (ואף בלא שהציץ מרצה ניתן להמשיך לעבוד)	ש: אם לרבי יוסי הדם נזרק אף בלא הבשר, למה אמר את דינו "הציץ אינו מרצה על האכילות" (בבביתא. אופן ב) - הרי אין לו שום משמעות הלכתית (ממילא הוא זורק, גם אם הציץ אינו מרצה והבשר נשאר בטומאתו)? ת: רבי יוסי אמר את דינו לגבי פיגול ומעילה (כשם שרבי אליעזר אמר את דינו רק לגבי פיגול ומעילה).	ש: רבי אליעזר הסובר נזרק הדם אע"פ שאין בשר (בבביתא. אופן ג), למה אמר את דינו "הציץ מרצה על האכילות" (בבביתא. אופן ב) - הרי אין לו שום משמעות הלכתית (ממילא הוא זורק, בלא קשר האם הציץ מרצה והבשר טהור)? ת: דין "הציץ מרצה" אכן אינו משמעותי לעניין טומאה, אלא לעניין פיגול (המקריב חשב בעובדת הקורבן מחשבה לא ראויה, והציץ מרצה מנחות טז ע"ב), ומעילה (איסור הנאה מקורבן קדשי קדשים, עד שעת זריקתו שמתירו לכוהנים).
	רב מרי: ניתן לומר שרבי יוסי סובר כרבי אליעזר כאשר עסקינן בזבחים (שיש דם שנזרק), בעומר (שיש קמצים שמוקטרים) ובלחם הפנים (שיש לבונה שמוקטרת), והציץ מרצה עליהן ולפיכך ניתן לעבוד, אבל בשתי הלחם שנאכלים כליל (ולשיטת רבי יוסי באכילות הציץ לא מרצה) - כיצד מובאים בטומאה? ולא ניתן לתרץ שהכוונה בשתי הלחם לקורבנות הקרבים עימו (שעליהם הציץ מרצה), שקורבנות אלו הינן "שלמי ציבור" הנמנים במשנתנו בנפרד (תירוצ זה מעמיד שעבודת שתי הלחם נמנית במשנתנו יחד עם זבחי שלמי ציבור, והרי כתוב "חמשה דברים" ולא ארבעה)!	[משנתנו] חמשה דברים באין בטומאה, ואינן נאכלים בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי ציבור, ושעירי ראשי חדשים.
טומאה הותרה בציבור, ולכן אין צורך שהציץ ירצה כדי לעבוד בטומאה בקורבנות ציבור	רבי יוסי סבר שאין טומאה בציבור הותרה, כמוכח מכהן הגדול לפני יום כיפור שמיטהר בהזאת מי הפרה, למרות שעבודת הכהן ביום כיפור הינה עבודות ציבור?	[בבביתא] אחד זה ואחד זה (הכוהן השורף את אפר הפרה והכוהן הגדול ביום כיפור) מזין עליו כל שבעה (כל שבעת הימים) מכל חטאות (מכל אפר הפרה) שהיו שם (במקדש) דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר: אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד (מתוך שבעת הימים שהופרש מזין עליו יומיים בלבד).

הגמרא חוזרת לעסוק בדברי רבי יוסי, כיצד אמר שנראים דבריו של רבי יהושע בזבחים ובמנחות, ובר בבד
אמר שנראים דבריו של בר הפלוגתא שלו רבי אליעזר, גם בזבחים ובמנחות?

רבי יוסי סובר ש:	נראים דבריו של רבי יהושע (זורק רק אם קיים הבשר) בזבחים ובמנחות	נראים דבריו של רבי אליעזר (זורק אף בלא בשר) בזבחים ובמנחות	דחייה
אביי: מסתבר שחלקו בזבחים ובמנחות	בזבחים נאמר: כשם שנחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר בזבחים, כך נחלקו במנחות. במנחות נאמר: כשם שנחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר במנחות, כך נחלקו בזבחים. ורבי יוסי צירף את שתי האימרות, ואמרן כאחד (ולכן נראה כסותרות זו את זו. וכוונת רבי יוסי הייתה ללמד שחלקו, אך לא לפסוק הלכה)	רב פפא: עיקר המחלוקת הינה בזבחים (מהפסוק "הבשר והדם... ודם זבחין ישפך"), ולכן לא ייתכן לומר במנחות: כשם שחלקו "כאן" - כי עיקר המחלוקת הינה בזבחים?	
נשרף ונאבד או נטמא	כאשר הקורבן נאבד או נשרף, ואינו נמצא כלל - לא ניתן לעבוד	כאשר הקורבן נטמא - ניתן לעבוד	כיצד אליבא דרבי יוסי ייתכן להעמיד ברבי יהושע שניתן לעבוד למרות שנטמא הבשר? אלא מפני שהציץ מרצה. והרי רבי יוסי עצמו סובר שהציץ אינו מרצה (בברייתא. אופן ב)?
קורבנות יחיד או קורבנות ציבור	כאשר קורבן יחיד נטמא - לא ניתן לעבוד	כאשר קורבן ציבור נטמא - ניתן לעבוד	1. כיצד אליבא דרבי יוסי ניתן להעמיד ברבי אליעזר שניתן לעבוד בקורבן ציבור? אלא מפני שטומאה הותרה בציבור, והרי רבי יוסי עצמו סובר שטומאה דחוייה היא בציבור (כמוכח מטהרת כה"ג ביה"כ)? 2. אם רבי אליעזר סובר שמותר בקורבנות ציבור לעבוד - משמע שרבי יהושע אסור, והרי רבי יהושע סובר שקורבנות ציבור ניתן לעבוד בלא בשר (בסיכום סוגיית רבי יהושע לעיל)?
לכתחילה או בדיעבד	לכתחילה לא ניתן לעבוד כאשר הבשר נטמא	בדיעבד ועבד - הבשר שטמא אינו מעכב את כשרות עבודתו	משמע מכך שרבי אליעזר סובר בדיעבד מותר - סובר רבי יהושע שבדיעבד אסור, והרי "רבי יהושע מודה שאם זרק (בדיעבד) הורצה" (ברייטא שהובאה בדיון בדעת רבי יהושע)?
נשרף ונאבד או נטמא בדיעבד	כאשר הקורבן נטמא בדיעבד - עבודתו עבודה (אך לרבי יהושע בנשרף ונאבד אף בדיעבד אינו עבודה)	כאשר הקורבן נאבד או נשרף בדיעבד - עבודתו עבודה	

למסקנת הסוגיה, שיטתם של רבי יהושע ורבי אליעזר במחלוקתם, ורבי יוסי לשיטתו על פי דבריו "נראים דבריו":

קורבנות יחיד		קורבנות ציבור		
נטמא	נאבד ונשרף	נטמא	נאבד ונשרף	
לכתחילה לא יזרוק, ומודה בדיעבד שעבודתו עבודה	פסול אף בדיעבד (שאין בשר בנמצא)	טומאה הותרה בציבור (אע"פ שאין הציץ מרצה)	פסול אף בדיעבד (שאין בשר בנמצא)	רבי יהושע
עובד אף לכתחילה, שלשם זריקת הדם אין צורך בבשר (ואין משמעות של ריצוי הציץ בטומאה, אלא רק לעניין פיגול ומעילה)				רבי אליעזר
לכתחילה לא יעבוד, בדיעבד עבודתו עבודה (נראים דבריו של רבי יהושע)	לכתחילה לא יעבוד, בדיעבד עבודתו עבודה (נראים דבריו של רבי אליעזר)	לכתחילה לא יעבוד (שטומאה דחוייה בציבור כמוכח מכה"ג, ודעתו בברייתא שהציץ אינו מרצה), בדיעבד עבודתו עבודה	לכתחילה לא יעבוד, בדיעבד עבודתו עבודה	רבי יוסי